

o jeho klientele a rovněž o hornické kolonizaci v oblasti Brodu, která ale podle T. Somera nebyla nijak masová (slovanská sídliště zde existovala již před příchodem hornických kolonistů).

Třetí část knihy se nazývá „Velký podporovatel církve?“. Otazník je zde namístě, protože T. Somer také zpochybňuje obraz Smila jako štědrého podporovatele církve a kulturního mecenáše, který s takovou kultivovaností namaloval Zdeněk Kalista. Somer vyšel ze zjištění, že v době příprav fundace žďárského kláštera nepatřil Smil ještě do zakladatelské rodiny a že většina lichtenburských darování tomuto ústavu pocházela z majetku jeho manželky (která spolu se svou matkou Sibylou a sestrou Eufémií se ukázaly jako hlavní příznivkyně žďárského založení). Dlouhou dobu tak jeho vztah k nové fundaci zůstával chladný, přinejlepším neutrální. Že se nakonec stal „ochráncem kláštera“, vysvětluje autor skutečností, že se po roce 1255, kdy zemřel Smilův švagr Boček hrabě z Perneggu, stal v celé širší rodině jediným mužským příslušníkem s nezpochybnitelnou autoritou. I ta zdánlivě štědrá desatina jeho příjmů ze stříbra darovaná třem cisterciáckým klášterům (1257) nebyla nakonec tak vysoká, jak se na první pohled může zdát (vzpomněme na ony dvě třináctiny). Navíc ji T. Somer vysvětluje jako jakousi zástavní jistinu za poskytnutou klášterní půjčku, jíž se musel vykoupit z bavorského zajetí po obležení Mühldorfu. Že se nakonec nechal ve Žďáru pochovat a klášter se stal až do konce 14. století rodovým pohřebištem, vyplynulo spíše z potřeby reprezentace. Zaplatil ostatně v severní kryté klášterního kostela místo pro sebe a své potomky. Ani v dalších případech (Pohled, němečtí rytíři, nerealizovaný projekt na založení vlastního kláštera) podle T. Somera neprojevil žádné horoucí zaujetí pro potřeby církve, jaké mu přisuzoval Z. Kalista.

Knížka Tomáše Somera mě po počátečních rozpacích nakonec velmi zaujala, a tak nezbyvá než si přát, aby ve svých „smilologických“ produkcích pokračoval i nadále. Jen bych jej jako spřízněný „lichtenburgolog“ chtěl poprosit, aby se někdy mírnil ve vynášení obrazoboreckých tezí. Například že Lichtenburci mohli ztratit Lichnici již počátkem 14. století, a to jen proto, že on sám postrádá nějakou jejich hodnověrnou listinu, vydanou po roce 1303 právě na tomto sídle. Ačkoliv, proč vlastně ne? Vždyť podobné domněnky představují tříbení ducha a dávají historickému bádání svůj neskonalec půvab.

JAN URBAN

Jan Jiří JUKL, *Jan Smiřický ze Smiřic † 1453. Vzestup a pád zakladatele slavného rodu, Veduta, České Budějovice 2012*

252 s., ISBN 978-80-86829-78-4

Série biografí, které mapují panteon husitských kondotierů, se v poslední době utěšeně rozrůstá, zejména díky aktivitě nakladatelství Veduta. Po Janu Čapkovi ze Sán (David Papajík) a Janu Smilovi z Křemže (Jaroslav Polách) nyní dostal prostor Jan ze Smiřic, jehož osobnost jako by ztělesňovala bouřlivé dění revoluce i polipanského období. První moderní životopisec Jan Jiří Jukl zvolil při zpracování Janových osudů tradiční chronologický výklad, který je doplněn exkurzou sledujícími majetkové poměry.

Pro zachycení předrevolučních osudů Smiřického disponujeme jen minimem dokladů, proto se Jukl věnuje každému svědectví velmi podrobně. Již zde se ukazuje jedna ze slabin práce, totiž velká spekulativnost předložených interpretací, vyplývající z nedostatečné znalosti historického kontextu i fungování šlechtické společnosti (srov. výklad ohledně predikátů a domicilů, rozbor erbovního vývodu, hledání příbuzenských vazeb na základě obdrženého manství). Charakteristická je i psychologizace hlavního hrdiny na základě dokumentů, které přitom byly běžnými právními úkony, a nelze z nich žádné osobnostní rysy dedukovat.

Do výkladu předrevolučních osudů Jana ze Smiřic nebylo zahrnuto jedno důležité svědectví. Je jím báseň katolického veršotepce, datovaná objevitelem tohoto textu F. M. Bartošem do let 1416–1417. Jméno Smiřického se zde objevuje ve vybrané společnosti předních kališnických šlechticů, a je tedy evidentní, že již v této době Jan patřil mezi stěžejní podporovatele husitské strany.

Je překvapivé, že pro první dva roky revoluce, pramenně přitom nejlépe zdokumentované, nemáme o Smiřickém zprávy. Objevuje se až v dubnu 1421 jako pražský hejtman na Mělníce. Jukl se snaží absenci pramenů překlenout dlouhými úvahami o Janově pravděpodobném působení ve strukturách orebského bratrstva, přes které měla vést jeho cesta do služeb pražanů; osobně se domnívám, že této funkce dosáhl spíše přes pražské politické kruhy, ve kterých byl výborně etablován již před revolucí. Jeho vzestup ostatně jako by kopíroval kariéru řady dvořanů Václava IV., usedlých v metropoli království. Ti měli nejlepší výchozí kapitál – disponovali vojenskými zkušenostmi a zároveň se znali s pražskými politiky, kteří schopné hejtmány potřebovali.

Při popisu Smiřického činnosti v letech 1423–1427 pracuje Jukl s novým pojmem kolštejnská strana (podle Hynka Kolštejnského z Valdštejna), kterou ovšem nijak nedefinuje, ani ideově, ani personálně. Případnou nosnost této konstrukce tedy bude nutno ověřit, v každém případě autor přináší některé cenné postřehy prosopografického charakteru, které ukazují na okruh Smiřického politických spojenců – a ukazují rovněž, že se tyto konexe utvářely již před výbuchem revoluce. Tvrzení, že Smiřický vystupoval jako samostatný činitel až po Kolštejnského smrti, však můžeme odmítnout i bez ohledu na to, zda přitakáme existenci kolštejnské strany, či nikoli.

Ačkoli autorův pohled není jednostranný, jeho sympatie zřetelně tíhnou k hlavnímu hrdinovi knihy. Jednání, které u jiných šlechticů označuje za pouze zjištěné, je u Smiřického setrváním na stálých pozicích. V této souvislosti vyřčené tvrzení, že by nástup krále Zikmunda Lucemburského odpovídal Janově politické orientaci od počátku revoluce, však považuji za značně diskutabilní. Jukl vztah mezi Zikmundem a Smiřickým značně idealizuje (oboustranný respekt vycházel mnohem spíše ze vzájemného uznání mocenských pozic), naopak zpochybňuje poměr mezi Janem a Rokycanou, na Smiřického údajně příliš radikálním.

Při výkladu majetkových poměrů se Jukl snaží vyřešit každou nadhozenou otázku, byť to dochované prameny zdaleka neumožňují. Míra spekulativnosti v těchto pasážích kontrastuje se střízlivým a fundovaným pohledem Zdeňka Berana, který se nedávno podobnou látkou zabýval. Jukl sleduje po celý výklad i věroučné postoje Smiřického a odmítá, patrně právem, že by se někdy vzdal kalicha, jak mu vyčítají někteří moderní autoři.

Jak vyznívá v knize závěrečné hodnocení jejího hrdiny? „Do skupiny bezohledných kariéristů, na jejíž špici stáli Oldřich z Rožmberka a Zdeněk ze Šternberka, následování oportunisty (čti: zrádci) typu Jakoubka z Vřesovic či Bedřicha ze Strážnice, rozhodně pana Smiřického řadit nemůžeme“. Nechci polemizovat s tímto zařazením, neboť již kategorie bezohledných kariéristů či oportunistů považuji za značně problematické – ostatně dala by se najít řada dokladů, která by Smiřického do těchto škatulek rovněž spolehlivě zařadila. Podobná hodnocení však vychází z našich morálních perspektiv a se světem středověké šlechty mají mnohdy jen pramálo společného.

Sepsáním biografie Jana Smiřického bylo zaplněno jedno desideratum husitského bádání. Ačkoli kniha přináší celou řadu cenných postřehů,

snaha interpretovat a vysvětlit všechny nadhozené otázky značně přesahuje reálné výpovědní možnosti pramenů.

ROBERT NOVOTNÝ

Východočeská šlechta, její sídla a teritoria, ed. Zdeněk BERAN, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2013

256 s., ISBN 978-80-7422-259-7

Recenzovaná publikace vychází jako volné pokračování práce *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku* a kolektivní monografie *Území východních Čech od středověku po raný novověk*. Jelikož jde o počtu k 75. narozeninám Františka Musila, vedoucí autorského kolektivu Zdeněk Beran úvodem shrnuje jubilejní práci týkající se východočeské šlechty. Vlastní příspěvky jsou seřazeny do čtyř tematických částí, následují poznámky, německé a anglické shrnutí, seznam vyobrazení, pramenů a literatury, zkratk a místní a věcný rejstřík.

První část publikace je věnována majetkovým a správním aktivitám šlechty v regionu. Příspěvek editora knihy Z. Berana se zabývá problematikou tradic, sídel a majetku východočeské šlechty v procesu formování krajské správy. Autor se snaží ověřit, do jaké míry se držitelé krajských úřadů na Hradecku, Chrudimsku a Čáslavsku mezi lety 1400 a 1526 rekrutovali z majitelů největších panství. Konstatuje přitom rozdíly mezi Hradeckem, kde něco takového nelze pozorovat, s ostatními dvěma kraji. Ondřej Felcman se zabývá problematikou velkých pozemkových majetků na Chrudimsku a Hradecku a změnami jejich majitelů v letech 1436–1634. Příspěvek Jany Vojtíškové je zaměřen na otázku vzniku úřadu purkrabího hradeckého kraje. Shledává, že se jednalo o nový úřad ustavený až po husitských válkách, který zlepšil přístup okolní šlechty k některým právním úkonům.

Druhá část knihy shrnuje informace o některých šlechtických rodech a osobnostech. David Papajik sumarizuje informace o východočeském působení pánů ze Švabenic, Michal Faist zkoumá rod „z Brandýsa“ a původ Jana Jiskry. Dochází k závěru, že Janovým nejstarším doloženým majetkem byla manská ves Všechovice na Moravě. Ač zmiňuje i fakt, že někteří členové rodu z Brandýsa byli biskupskými many, jejich možnému genealogickému spojení s Janem pozornost nevěnuje.